

*KHETAUN (TOGETHER): With Key Steps to Inclusion of
Romani Children into Quality Early Childhood Programs*

Vzdělávací modul a materiály pro vzdělávání odborné i široké veřejnosti

Budování důvěry a spolupráce v mezi školkami, komunitou a městem

Autoři:

Úvod

V toto modulu představíme důvody pro intenzivní spolupráci mezi zástupci předškolního vzdělávání (učitelé, asistenti, pracovníci v administrativě a doprovodných pozicích) s reprezentanty dalších institucí a lokální komunity (police, zdravotníci, centra sociální práce, OSPOD, městské úřady). Ukážeme různé strategie a metody spolupráce mezi zástupci předškolních zařízení a se zástupci komunity, které na různých úrovních spolupracují v oblasti předškolního vzdělávání. Cílem modulu je představit společnou práci zástupců zapojených institucí a vytvoření akčního plánu, který umožní více integrovanou spolupráci. Účastníci se seznámí s příklady dobré praxe z ostatních organizací.

Účastníci semináře obdrží tištěné materiály, které zaznamenávají základní koncepty tréninku.

Trénink se skládá z kombinace prezentací teorie a aktivitou účastníků. Aktivity zahrnují též individuální práci, práci v menších i větších skupinách. Vznikne tedy prostor pro výměnu jak obecných a teoretických informací, tak osobních zkušeností a zážitků a jejich reflexi.

Cílové skupiny:

Lokální komunita
Učitelé
Představitelé samosprávy
Zástupci neziskových organizací
Lektoři
Romští rodiče
(ECEC professionals)

Výstupy tréninku:

- Získat informace o spolupráci mezi klíčovými aktéry předškolního vzdělávání (pedagogové, management, romské rodiny a zástupci komunit)
- Představení konkrétních metod spolupráce a postupů, které rozvíjí dobré vztahy mezi předškolními institucemi, lokálními institucemi a členy romských komunit ze sociálně znevýhodněného prostředí Seznájit se s jednotlivými typy předškolních zařízení
- Představit si příklady dobré praxe v oblasti předškolního vzdělávání
- Představení konkrétních metod a Technik řešení konfliktu, spolupráce a rozvoje vzájemné tolerance a důvěry mezi Romy a Neromy ze sociálně znevýhodněného prostředí v komunitě a institucích
- Osvojit si se základy fungování lidské komunikace a seznámit se s technikami, které vedou k bezproblémové komunikaci.

Teoretické zakotvení:

Děti ze sociálně znevýhodněného prostředí

Děti, které vyrůstají v podmínkách sociálního znevýhodnění, se zpravidla neúčastní žádného předškolního vzdělávání. Absence strukturované předškolní přípravy spolu s nedostatečně podnětným prostředím pak způsobuje, že do základních škol tyto děti nastupují s četnými handicapy, jako jsou nízké sebeobslužné a praktické dovednosti, problémy s přirozeným začleněním se do kolektivu vrstevníků, neznalost základních pojmů, snížené sebehodnocení aj. Podpora předškolního vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí je proto zcela klíčová pro jejich další školní úspěšnost. Řada základních škol je v současné době integrovaná s mateřskými školami. V případě takto jednotného řízení lze zavést řadu systémových změn, které zvýší počet sociálně znevýhodněných dětí zařazených v předškolním vzdělávání a zároveň usnadní práci základním školám. Z pozice základní školy, která není integrovaná, lze předškolní vzdělávání podpořit pomocí spolupráce s neziskovými organizacemi a s mateřskými školami.

Praxe

Děti, které vyrůstají v podmínkách sociálního znevýhodnění, často nenavštěvují institucionalizované mateřské školy. Důvodem může být nedostatek finančních prostředků, přeplněnost mateřských škol a s ní související diskriminační kritéria výběru žáků (přednost mají děti zaměstnaných rodičů a matek, které nejsou na mateřské či rodičovské dovolené s jiným dítětem, případně nejsou těhotné), fyzická nedostupnost mateřských škol a špatná dopravní obslužnost nebo různé psychické a sociokulturní bariéry. Pro základní školu je podpora vzdělávání dětí, které ještě nejsou školou povinné, pochopitelně složitá, ale ne nemožná.

Mateřská škola

Pokud má základní škola jednotné řízení s mateřskou školou, lze upravit kritéria výběru žáků do mateřské školy tak, aby nebyla vyřazující pro žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí. Očekávaný demografický vývoj, který bude charakteristický mimo jiné snižováním počtu dětí, pak zajistí, že tyto změny nebudou znamenat enormní přetížení a přeplněnost mateřských škol, ale naopak mohou některým mateřským školám pomoci k „přežití“. Pro zapojení sociálně znevýhodněných dětí do vzdělávání v mateřských školách je zcela klíčová motivace rodičů. I mateřské školy se mohou pokusit na rodiče dětí působit přímo v terénu (organizováním setkání s rodiči, návštěvami v lokalitě, roznosem informačních letáků), dbát tak na vytvoření vzájemného důvěrného vztahu a zároveň jasně nastavenými pravidly předcházet budoucím konfliktům.

K motivaci rodičů může vést i bezplatná docházka dětí do mateřské školy. Pokrytí nákladů lze vyjednat s příslušnými orgány samosprávy.

V případě, kdy řízení mateřských škol není integrováno se základní školou, lze ve výše uvedeném smyslu motivovat jejich vedení, iniciovat společná setkání a plánování.

Nezisková organizace

Lze se také snažit o podporu dětí, jejichž případný neúspěch je možné detekovat u zápisu do prvního ročníku základní školy. V řadě míst, která se potýkají s existencí sociálně vyloučených lokalit, působí neziskové organizace, které se mnohdy vedle terénní sociální práce s dospělými klienty věnují také doučování a vzdělávání dětí. Pokud je školám po zápise zřejmé, že do prvního ročníku nastoupí určitý počet dětí, které by mohly mít s dalším vzděláváním problém, je možné domluvit se s rodiči, s jejich souhlasem kontaktovat místní neziskovou organizaci a pokusit se zajistit dětem intenzivní doučování a tím zmírnit budoucí riziko jejich školní neúspěšnosti ještě před nástupem do školy.

Pokud v obci žádné neziskové organizace, které se zabývají doučováním a vzděláváním dětí ze sociálně vyloučeného prostředí, nepůsobí, lze podporu dětí v předškolním věku realizovat s pomocí dotací z evropských strukturálních fondů, a to zejména prostřednictvím os, které jsou zaměřeny na rovné příležitosti dětí a žáků včetně dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Přípravný ročník

Při základní škole je rovněž možné zřídit přípravný ročník pro sociálně znevýhodněné žáky. V tomto případě je však nutné dbát na to, aby existence přípravného ročníku nezpůsobila postupné navyšování počtu sociálně znevýhodněných dětí ve škole, která by se tak mohla stát nedostatečně atraktivní pro rodiče z většinové společnosti a postupně se změnit v segregovanou základní školu. Zřízení přípravného ročníku je proto neefektivnější při mateřské škole. Při základních školách jsou přípravné ročníky efektivní v případě, kdy nejsou v dané obci ojedinělé.

Rizika

Rozhodne-li se základní škola ve spolupráci s mateřskými školami vyjít vstříc sociálně znevýhodněným dětem, může hrozit vznik segregovaných mateřských škol a následně i základních škol pro sociálně znevýhodněné děti, případně pro děti s jinými speciálními vzdělávacími potřebami. Oddělené vzdělávání však nepřináší kýžené přirozené splynutí s ostatními vrstevníky a je také v rozporu s inkluzivními principy. Základní škola by se proto stále měla orientovat i na děti z většinové populace a měla by usilovat o to, aby její otevření se sociálně znevýhodněným dětem neznamenovalo postupný odliv většinových žáků a následnou stigmatizaci školy. Především by se ve škole neměla snížit kvalita vzdělávání a počet znevýhodněných dětí by neměl přesáhnout podíl cca 10 %. V každém případě je tedy nutné transformaci školy provádět ve spolupráci s obcí. Otevření se dětem, které mají specifické vzdělávací potřeby, s sebou pochopitelně nese zvýšené finanční náklady (kvalitní průběžné vzdělávání pedagogů, supervize, asistenti pedagoga), které bez podpory obce, případně bez podpory z evropských strukturálních fondů není možné hradit.

Potenciálním rizikem může být také nedostatek zájmu ze strany rodičů sociálně znevýhodněných dětí o podporu jejich předškolního vzdělávání. Motivace rodičů a fungující spolupráce je vždy založena na vzájemném vztahu důvěry. Jak bylo uvedeno výše, jako funkční se ukazují setkání s rodiči, návštěvy v lokalitě a obecně co nejotevřenější komunikace školy s rodičovskou veřejností. Rodiče sociálně znevýhodněných dětí tak získají k dané instituci vztah, pochopí, že tyto programy dětem prospívají a jsou rozhodující pro jejich budoucí školní úspěšnost.

Předškolní kluby

Kluby jsou určeny dětem, které by jinak velmi pravděpodobně žádné předškolní vzdělávání neabsolvovaly, dětem z nepodnětného prostředí, jejichž rodiče mají často jen základní vzdělání a v předškolním vzdělávání buď nevidí smysl, nebo nemají dostatečné kompetence k jeho poskytnutí. Často se jedná o děti z rodin sociálně slabých, které jsou v momentální či dlouhodobé špatné životní situaci, tudíž svoji roli hrají také finance. Tyto děti nastupují na základní školu s velkými znevýhodněními a bez potřebné podpory. Kombinace sociálního znevýhodnění, nepodnětného prostředí a nedostatečné připravenosti je staví hned na počátku školní kariéry na jinou startovní čáru než jejich spolužáky. Tyto děti jsou nejvíce ohroženy budoucím školním neúspěchem, proto je činnost předškolních klubů nejvíce zaměřena právě na ně.

Význam předškolního vzdělávání

Vývoj dítěte od narození do nástupu do školy má své zákonitosti. Dovednosti, které se vyvíjejí v průběhu prvních šesti až sedmi let života, by měly být nástupem do školy natolik zralé, aby se dítě mohlo učit a rozvíjet se. Pokud bychom dovednosti a vědomosti dítěte přirovnali ke stavbě domu, předškolní věk je doba, kdy se kopou základy stavby, rozvádějí sítě a stavbě se dává pevný, stabilní, ale pružný podklad. Má-li dítě ve svém nejbližším okolí dostatek podnětů, možnost sledovat kolem sebe adekvátní vzory, a je-li fyzický, psychický a sociální vývoj dítěte zdravý, pak vybudování těchto základů nic nebrání a dítě přichází do základní školy dobře připravené.

Podstatnou roli v tomto období sehrává předškolní příprava, ať už ta institucionální, či ta přirozená, rodinná. Je-li vývoj dítěte v raném věku z nějakého důvodu (sociálního, zdravotního, fyziologického) nerovnoměrný, měla by být předškolní příprava sofistikovaná, promyšlená, zprostředkovaná tak, aby sloužila k vyrovnání daného znevýhodnění. Příklad ke stavbě – trvá-li budování základů u některého z domů delší dobu než u jiného (vlivem povětrnostních podmínek, zpoždění dodávky materiálu či zaspání stavbyvedoucího), je potřeba dát této stavbě čas navíc, udělit výjimku ve stavebním plánu, změnit dodavatele materiálu, proškolení stavbyvedoucího. Nelze budovat první patro bez základů, i kdyby se stavební harmonogram měl prodloužit o měsíce či roky. Právě děti, jejichž vývoj v raném a předškolním věku je ohrožen nerovnoměrností, potřebují největší míru podpory a pozornosti jak ze strany rodičů (nebo jiných kompetentních dospělých), tak ze strany vzdělávacích a poradenských zařízení (případně dalších Předškolní vzdělávání lze přirovnat ke stavebním základům. Čím jsou pevnější, tím je stavba kvalitnější. Jedině tak nastoupí dítě do školy zralé, připravené. V opačném případě stavíme dům bez základů, který jednoduše spadne při stavbě prvního, nebo vyšších pater. Nastoupí-li dítě do školy nezralé, nebo nedostatečně vybavené,

není schopno adekvátně přijímat další dovednosti a vědomosti a je ohroženo školním neúspěchem. Takové dítě pak potřebuje podporu mnohem větší než tu, kterou by dostalo v raném a předškolním věku. Nemluvíme pak už o podpoře k vyrovnávání, ale o nápravě. Určité dovednosti a vědomosti, jsou-li zanedbány v raném a předškolním věku, jdou však napravit jen velmi těžko. Mezi ně patří například dovednosti spojené s motorikou rukou a mluvidel, které dítě získává v průběhu vývoje sekvenčně. Ve školním věku je možné tyto sekvence trénovat a povede to k nápravě, ale s maximem úsilí a mnohem nižší motivací dítěte než v případě, že těmito sekvencemi projde v období, kdy je jejich osvojování fyziologické. Spadne-li nám dům při stavbě vyšších pater nebo se propadne kvůli nestabilitě základů, je oprava mnohem složitější, nákladnější a náročnější na odborný dozor, než když věnujeme dostatečný čas a energii na položení základů a rozvahu o stavebním plánu.

Absence předškolního vzdělávání u části populace přímo ovlivňuje úspěšnost zvládnání nároků základní školy, a tím i prostupnost do sekundárního vzdělávacího proudu. Podle kvalifikovaného odhadu nedochází 9 % dětí do mateřské školy a zhruba 5 % procent dětí pak nepokračuje v sekundárním vzdělávání (Ústav pro informace ve vzdělávání). Absence předškolního vzdělávání má vliv na budoucí uplatnění na trhu práce, jak ukázala analýza výzkumu UNDP Roma study 2011, kterou provedla společnost Median. Proto je potřeba hledat alternativy k mainstreamovému vzdělávacímu proudu a hledat cesty, jak odstranit bariéry, které brání tomu všechny děti do předškolního vzdělávání zapojit.

Aktivity (Vzdělávací plan)

Den 1	
Lekce 1 (1,5 h)	Přivítání účastníků Představení účastníků Představení výstupů vzdělávání Očekávání účastníků Co vím o Základní účastníků orientace v tématice (SWAT analýzy)
Lekce 2 (1,5)	Exkurze: Předškolní klub

Lekce 3 (1,5 h)	Exkurze: Přípravná třída
Lekce 4 (1,5 h)	Exkurze: Mateřská škola
	Reflexe prvního dne

Den 2	
Lekce 1 (1,5 h)	Poučení z dobrých praxí Návrat k SWOT analýzám skupin ze dne 1 Český vzdělávací system (rekonstrukce jednotlivých vzdělávacích stupňů ve skupinách)
Lekce 2 (1,5 h)	Dítě v mateřské škole, předškolním klubu a přípravném ročníku (výklad pomocí ppt prezentace)
Lekce 3 (1,5 h)	Budování spolupráce mezi městem a lokální komunitou (zahrnující školu a neziskové organizace)
Lekce 4 (1,5 h)	Komunikace rodičů se školou
	Závěrečná reflexe, shrnutí hlavních principů a bodů kurzu.

Den 1:

Lekce 1

Účastníci se seznámí s: lektorem, programem, pravidly a metodami kurzu

Pomůcky: Flipchartový stojan, flipchartové papíry, fixy

Postup:

Metoda: interaktivní výklad

Lektor představí účastníkům:

- sebe
- hlavní cíle kurzu
- pravidla kurzu (V jednu chvíli mluví jeden, Oslovování se, Nepoužívání mobilních telefonů)
- metody kurzu vedoucí k jeho cílům (interaktivní výklad, trénink komunikačních dovedností v modelových situacích)

Následně se představí účastníci, přičemž řeknou svoje očekávání. Lektor zapíše a nanonec okomentuje.

Vstupní aktivita - Co vím o...

Cíl: Zjištění, jaké povědomí mají účastníci o významu pojmů v řešené oblasti

Lektor rozdělí účastníky na tři skupiny. Každá skupina si vylosuje nebo dostane přidělené jeden typ předškolního vzdělávání (mateřská škola/ předškolní klub/ přípravný ročník).

Účastníci dostanou za úkol sepsat jednoduchou SWOT analýzu tohoto typu vzdělávání

SWOT je zkratka z anglického originálu, kde S = Strengths (Silné stránky), W = Weaknesses (Slabé stránky), O = Opportunities (Příležitosti), T = Threats (Hrozby). SWOT je tedy zkratkou pro vnitřní silné a slabé stránky. Lektor vysvětlí metodu a její hlavní principy a cíle.

Následuje prezentace jednotlivých skupin, které může skupina a na konec lector komentovat a doplňovat.

Lekce 2

Příklady dobré praxe.

Exkurze: Předškolní klub

Návštěva předškolního klubu, kde jsou realizovány aktivity projektu - ukázka příkladu dobré praxe.

Diskuze s pedagogy a vedením předškolního klubu a se zástupci romské komunity/ lokální komunity. Výměna příkladů dobré praxe, způsoby začleňování akčních plánů.

Lekce 3

Příklady dobré praxe.

Exkurze: Přípravná třída

Návštěva přípravné třídy, navštěvované romskými dětmi/děťmi z lokální komunity.

Diskuze s pedagogy a vedením školy a se zástupci rodičů z řad romské komunity/ lokální komunity. Zjišťování příkladů dobré praxe, způsoby začleňování akčních plánů.

Lekce 4:

Příklady dobré praxe.

Exkurze: Mateřská škola

Návštěva spádové MŠ, kam dochází děti z místní komunity.

Diskuze s pedagogy a vedením školy a se zástupci rodičů z řad romské komunity/ lokální komunity. Zjišťování příkladů dobré praxe a způsobů práce s dětmi/ spolupráce s romskými rodinami

Následuje závěrečná reflexe 1. dne: účastníci si sdělují své dojmy a poznatky.

Den 2

Lekce 1

Část 1: Český vzdělávací systém (rekonstrukce jednotlivých vzdělávacích stupňů ve skupinách)

Účastníci se ve skupinkách snaží načrtnout diagram Českého vzdělávacího systému: jednotlivé vzdělávací stupně, věk dětí na něm.

Lektor výklad doplní a také se společně zamýšlí, kdy jsou zápisy či přijímačky na určité stupně vzdělávání, jak lze o nich najít informace a na co se připravit.

Lektor doplní také další typy vzdělávání: možnosti předškolních a mimoškolních aktivit na lokální a regionální úrovni.

Část 2: Poučení z dobrých praxí

Skupiny se vrátí ke svým SWOT analýzám ze dne 1. Jsou vyzváni, aby opravili a doplnili svá tvrzení. Následuje opět společná prezentace a skupinová diskuze o významu a výhodách/nevýhodách jednotlivých typů předškolního vzdělávání.

Lekce 2

Dítě v mateřské škole, předškolním klubu a přípravném ročníku

(výklad pomocí ppt prezentace)

Lektor seznámí účastníky postupně s jednotlivými typy předškolního vzdělávání. Doplní tak SWOT analýzy skupin - naváže na vyřčené závěry skupin.

Lekce 3

Budování spolupráce mezi městem a lokální komunitou (zahrnující školu a neziskové organizace)

Lektor položí účastníkům otázky:

Jak může profitovat škola/předškolní zařízení z místní komunity? Jak naopak místní komunita ze školy/předškolního zařízení?

Kdo může být prostředníkem v komunikaci mezi různými zapojenými stranami?

Lektor seznámí účastníky s tím, jak budovat spolupráci mezi romskou komunitou, školou, předškolními zařízeními, neziskovými organizacemi a klíčovými orgány města

Následuje výklad pomocí ppt prezentace.,

Lekce 4

Cíle:

- Účastníci se prakticky seznámí se základy fungování lidské komunikace
- Účastníci se seznámí s technikami, které vedou k bezproblémové komunikaci
- Účastníci budou sdílet (mezi sebou a s lektorem) osvědčené formy spolupráce rodičů se školou

Materials required:

PC, dataprojektor, ppt prezentace

Description of the implementation:

První část lekce zahrnuje práci ve dvojicích, následuje výklad.

Část 1: Evokace komunikačních situací

Skupinová práce ve dvojicích

Lektor zadá účastníkům práci do dvojic.

Úkolem je popsat minimálně jednu, maximálně dvě konkrétní komunikační situace (např. kontakt školy a rodiče a nebo při komunikaci s úřady), která účastníky něčím oslovila nebo byla náročná na zvládnutí. Dvojice dostanou nejprve čas na sdílení situací. Mají objevit velmi stručný popis toho, o co v komunikační situaci šlo. Například: rodič si stěžuje na hodnocení svého dítěte; učitel vytýká rodiči, že nechodí dítě do školy upravené atp.

Smyslem sběru situací, který lektor účastníkům sdělí, je získat materiál, na kterém se bude demonstrovat, jak fungují vztahové signály v komunikaci, jak je náš mozek zpracovává a jaký to má dopad na vzájemné porozumění.

Na závěr jsou dvojice vyzvány, aby představily jednu komunikační situaci ve stručnosti ostatním. Podle množství účastníků není nutné získat příklady od všech.

Část

2:

Výklad pomocí ppt prezentace: Komunikace rodičů se školou.

Část třetí: Závěrečná reflexe

Lektor dá účastníkům papír a poprosí je, aby každý zkusili vymyslet jednu „věc“, která by mohla zlepšit komunikaci s učitelem svých dětí.

Společná diskuze následuje.

Závěrečná diskuze

Lektor vyzve účastníky k tomu, aby každý sdělil svůj nejdůležitější informaci kurzu. Tedy to, co si z kurzu odnášejí, co jim kurz „dal“. Dále jsou účastníci vyzváni ke sdělení nepohod a naštvaností, pokud nějaké byly. Jde o to, aby si je účastníci nenesli domů.